

1 TOVE DITLEVSEN

En æggesnaps

Miljø

X

1.A. OM FORFATTEREN

Tove Ditlevsen (1917-76) er født og opvokset på Vesterbro i København i et arbejdsmiljø – faderen var fyrbøder, moderen tjenestepige før ægteskabet. Det miljø, hun er opvokset i, spiller en stor rolle for hendes værker. De kredser ofte om mennesket fra storbyen med dets ensomhed og kærlighedshunger. Hendes vej fra arbejdsmiljøet til forfatter har været usædvanlig og vanskelig, fordi hun var kvinde, og fordi forfatterbanen var utænkelig for miljøet. En pige med det barndomsmiljø har, siger Tove Ditlevsen, fremtidsdrømme om „en stabil håndværker, der ikke drikker og kommer hjem med ugelønnen“. Sit eget livsløb har hun skildret i en række værker, der både kan læses som romaner og erindringer: *Barndom* (1967), *Ungdom* (1967), *Gift* (1971) og *Vilhelms Værelse* (1975). Hun har desuden skrevet en fremragende indføring i sit forfatterskab, beregnet for skoleelever og kursister: *Om sig selv* (1975).

Tove Ditlevsen debuterer i tidskriftet *Vild Hvede* (1939). Samme år udkommer hendes første bog, *Pigesind* (1939), en digtsam-

ling. Den er som de senere værker holdt i et lettilgængeligt sprog. Den rummer de emner, der er karakteristiske for forfatterskabet – børn, unge, kvinder, kærlighedslykke og især kærlighedssorg. Særlig i de senere romaner og noveller er der lagt vægt på skildringen af miljøet omkring Istedgade på Vesterbro i København, hvor hun selv er opvokset. De mest kendte romaner har da også titler, som er karakteristiske for forfatterskabet: *Man gjorde et Barn Fortræd* (1941) og *Barndommens Gade* (1943).

Tove Ditlevsen har en særstilling i litteraturen. I 40erne, hvor hun får sit gennembrud og vækker betydelig opmærksomhed, afviger hun fra tidens dominerende gruppe af forfattere. Hun har et enkelt sprog, og værkerne skildrer især københavnske fattigkvarterer og småborgerlighed – det er træk, man finder hos 30ernes forfattere. Fælles med alle andre forfattere i 40erne er dog *angsten* for det ukendte, som krigens afslutning fører med sig: tiden er præget af spekulationer omkring krigsforbrydelser, atombomben, den kolde krig – ting som sætter spørgsmålstegn ved det tidligere samfunds værdier og menneskeopfattelse.

1.B. 30ERNE

I 30erne er der økonomisk krise i Europa efter krakket på børsen i USA. I dagene 21.-29. oktober 1929 tabes der 15 milliarder dollars. Krakket skyldes især overproduktion i landbruget, en økonomi, som er løbet løbsk bl. a. på grund af afbetalingssystemet, og afsætningsvanskeligheder opstår som følge heraf. I en situation som denne er der for få, som tør producere varer, fordi kun få vil købe dem, og resultatet bliver arbejdsløshed. Stadig flere fabrikker lukker, og derfor stiger arbejdsløsheden. Fra USA breder krisen sig til Europa. I 1932, hvor arbejdsløsheden er på sit højeste, er der 30 millioner arbejdsløse i verden. Den økonomiske usikkerhed bevirker talrige arbejdskonflikter.

I Danmark forsøger man at modvirke den sociale nød ved tilløb til velfærdsstaten. I 1930 indføres en ny straffelov, hvor dødsstraf og tugthusstraf afskaffes. Hæfte og ungdomsfængsel indføres som nye strafformer. I 1933 følger den socialdemokratiske regering Staunings forlig med Venstre (Kanslergadeforliget): arbejdsstandsninger forbydes, landbruget får krise-

hjælp, og K. K. Steincke får indført en socialreform. Efter denne begynder man at gå over til, at alle har ret til hjælp. Man mister ikke i nær samme omfang som tidligere sin stemmeret i forbindelse med offentlig hjælp. Hjælpen gives ikke længere blot efter et skøn, men efter langt klarere regler. I 1937 indføres en lov, efter hvilken børn født uden for ægteskab lige-stilles med børn født i ægteskab. Samtidig gør man svangerskabsaf-brydelse lovlig for enkelte grupper. Moralen er dog fortsat streng – ikke mindst i Socialdemokratiet. Maleren Freddie fængsles i denne periode for usædelige malerier. En ny skolelov træder i kraft ligeledes i 1937, så næsten alle får daglig skolegang – kun områder i Vest-jylland er undtaget.

Til den økonomiske uro kommer den politiske uro. Store dele af Europa udgøres af diktaturstater i modsætning til bl. a. det demokratiske Skandinavien og England. I de fleste lande er der voldsomme modsætninger mellem højre- og venstrepartier. I Tyskland, Spanien og Portugal overtages magten af nazister og fascister, og der iværksættes omfattende politiske forfølgelser – herunder jødeforfølgelserne i Tyskland. Koncentrationslejre findes i Tyskland fra 1933. Den spanske borgerkrig, der begynder i 1936, synes at danne op-takten til 2. den Verdenskrig (1939-45). Krigen medfører rationering

og vareknaphed til midten af 50-erne, hvor overflodssamfundet be-gynder at tage form, og velfærds-staten vokser frem.

Illustration 1. Aksel Jørgensen: *Gårdinteriør fra Holmensgade* (1907).

1.C. INDFØRING I FORTOLKNINGSOMRÅDE

1. Når man fortolker en tekst, er det vigtigt at gøre sig klart, hvilket miljø den beskriver. Hvis vi ser på novellens indledende ord: „Barnet står ved køkkentrappen“ og forsøgsvis erstatter „køkkentrappen“ med „havelågen“, flytter vi fra et miljø og dets livsbetingelser til et andet miljø og dets livsbetingelser. Ordet køkkentrappe antyder noget trist, indelukket og mindre fint end hovedtrappe. En køkkentrappe er jo noget, man kommer til ad bagvejen gennem gården. Havde der stået havelåge, ville vores forestillinger om miljøet være anderledes: frisk luft, sundhed, eget hus og god økonomi. Den fornemmelse af miljøet, vi får, når vi læser ordet køkkentrappe, bekræftes af de senere beskrivelser i novellen. X

OPGAVE

2. Prøv at sammenligne følgende eksempel med novellens afsnit og diskuter forskellen på de to miljøer:

Eksempel:

► Hun trak en skuffe frem fra sybordet og rettede endelig på lampeskærmen, før hun satte sig foran dugen og trak et broderi frem fra skuffen, hvorefter hun gav sig til at stirre på det, som om hun undrede sig over, at en eneste rose kunne kræve så mange sting. Hun lyttede uroligt ud mod køkkenet og fik et forpint udtryk om den fint sminkede mund. Hun anerkendte ikke, at der var sket noget særligt, men en uro voksede i hendes hjerte, som når en gazelle vjerer en fare og løfter blikket lyttende mod den. ◀

Tove Ditlevsens tekst:

► Hun hev en stoppepose frem fra buffeten bag ved bordet og lagde endelig en klud over den skarpe pære, før hun satte sig foran den plettede dug og trak en hullet strømpe frem af posen, hvorefter hun gav sig til at stirre på den, som om hun undrede sig over, at en eneste strømpe kunne have så mange huller. Hun lyttede uroligt ud mod køkkenet og fik et forpint udtryk om den grove, sminkede mund. Hun anerkendte ikke, at der var sket noget særligt, men en uro voksede i hendes hjerte, som når et dyr vjerer en fare og løfter blikket lyttende imod den. ◀

OPGAVE

3. Prøv at beskrive novellens miljø og begrund det med eksempler fra novellen.

1.D. TOVE DITLEVSEN: EN ÆGGESNAPS

Barnet stod ved køkkentrappen med begge hænder på gelænderet, lænet ud over det, ubevægeligt lyttende mod døren der gik derhede og fjerne trin, som hun bildte sig ind var moderens, lige til de standsede et par etager under, og en dørs smæk huggede håbet itu igen.

Nu var Hansen på tredje kommet hjem, og Ketty fra sodafabrikken, og fyrbøder Henriksens kone, der arbejdede på Carlsberg sammen med mor og naturligvis ville komme op og fortælle, hvis der var sket noget. Men måske kunne hun ikke nænnie det, eller hun vidste det simpelthen ikke. Næsten hver dag tudede ambulancen afsted med en eller anden – og det var jo så vældig en fabrik.

I sin uro trådte hun sig selv hårdt over tærne og blev stående sådan længe, for at tårerne, der dryppede tungt helt ned i kælderens, kunne få en håndgribelig årsag. Det var det samme hver dag, kortere eller læn-

gere tid, alt efter hvor forsinket moderen var. Hun stillede sig altid op på sin lyttende post, lidt før man med rimelighed kunne forlange moderen skulle være der.

Hendes hvide ansigt lyste mat og ubevægeligt som en dæmpet lygte i mørket. Bag den åbne køkkendør hørtes den sagte boblende lyd af kartofler, der kogte. Inde i den lille stue stod bordet dækket til to. Den blomstrende pelargonie var flyttet midt ind på voksdugen og fik altid moderen til at smile blegt og vanemæssigt, fordi en urtepotte hørte hjemme i vindueskarmen og ikke på middagsbordet. 5

Lige som barnet slap sit heftige tag i gelænderet og satte sig på trap- pens øverste trin, opgivende alt og højt grædende, som for at vise skæb- nen, at hun var prøvet hårdt nok og godt kunne tåle en smule medgang, hørte hun porten åbnes og en ganske lille ubestemmelig lyd, måske kun en skos skraben over gårdens brøsten, der fik hende til at springe op og løbe ind i køkkenet og tænde lyset og slukke under kartoflerne, i febrilsk, ubeskrivelig jubel: Mor kom! Nu stillede hun cyklen i skuret, nu løb hun op ad trapperne, nærmere og nærmere. Verden fyldtes af lys, hjertet af ro. 10 15

Hun stod med ryggen til døren og håret som to sorte vinger ned over kinderne, i færd med at hælde de dampende kartofler op i en dyb tal- lerken, da moderen kom ind og smækkede døren efter sig. 20

– Puh, sikke en kulde.

– Jeg har stegt frikadellerne mor, de skal bare varmes.

Hendes stemme var ru som en drengs af tidlig overgangsalder. Hun var ikke meget mindre end moderen, men mager som en syg hund af at sørge for sig selv dagen igennem. Ansigtet var lille og uendelig bekymret, med en spids hage og en grå, usund hud. Kun øjnene lyste, store og mørkeblå og alvorlige, i det lille stygge ansigt. 25

Moderen svarede ikke på det med frikadellerne, og de sagde i det hele taget ikke mere til hinanden, før de satte sig ved bordet, og moderen med et blegt, sødt smil i det sminkede ansigt satte den altoverskyggende pelargonie tilbage i vindueskarmen. Da hun satte sig igen, kom hun til at støde til den skærmløse pære, der svingede lidt frem og tilbage og la- vede skygger på det falmede tapet. 30

Hun spiste hurtigt med to dybe rynker mellem de smalle, plukkede bryn. Det afblegede hår havde en mørk, ubestemmelig farve i bunden og var uden glans som de trætte, nærsynede øjne. Dagene havde været så ens i den sidste halve snes år, at hun næppe havde bemærket den for- andring der var foregået med hendes ansigt. Rødt på kinder og læber, en snavset pudderkvast ført henover det, og en sort lille børstes stryg over de tynde øjenvipper; foran et skåret spejl i det grå morgenskær syn- 35 40

tes tiden at stå stille og hver dag lig den foregående. Slap det røde op, købte hun en æske til, og der var pudder nok i verden til at drysse dette hærgede ansigt hvidt med i al evighed, og der var tørstige mænd nok i verden, til at strømmen af tomme flasker, der skulle skylles, ville glide sin ubarmhjertige samlebåndsvej, længere end hendes rappe hænder formåede at gribe dem og skylle dem rene. Man kunne kalde hendes tilværelse trist, men når hun klagede over den, var det mindre fordi hun indså dens tristhed end simpelthen af vane, og fordi det nu engang var god tone at klage sig over alt. Sådan set var den jo også sikker, på grund af alt det pudder og alle disse tørstige mænd, og sommetider var den god, på grund af barnet, som hun sjældent talte til.

Mens hun spiste så barnet hele tiden på hende. Moderen gik om morgenen, før hun vågnede, og det var kun disse dyrebare timer før sengetid, de kunne være sammen.

Barnet huskede ikke sin far. En sømand er altid gæst i sit eget hjem, og iøvrigt var hun kun tre år, da hun sidst så ham. Hun nærede det samme naturnødvendige had til ham som moderen gjorde. Måske bundede også det kun i konvention og vane: den sjover, sagde konerne på Carlsberg og på trappegangen, og „han skal ikke vove at komme her tilbage igen,“ overbød moderen dem. Men barnets had var stumt og udsprang af den beskyttende ømhed hun nærede for sin mor.

Da de havde spist, tog hun af bordet og skyllede tallerkener af. Hun vaskede først op dagen efter, når hun kom hjem fra skole.

På køkkenbordet lå moderens pung åben med nogle mønter udenfor. Barnets forhold til penge bestod i en blanding af ærefrygt og bitterhed. For disse penges skyld var hendes mor borte dagen lang; de var skyld i uendelig mange timers arbejde, angst og ensomhed. Hver øre kostede lidt af mors kræfter og lidt af hendes anstrengte øjnes syn, der var ødelagt af bestandig at holde flasker op mod lyset for at se, om de var rene.

Hun var ikke ret gammel, da hun spurgte moderen, hvorfor hun gik på arbejde, når det dog var meget rarere at være hjemme. Så fik hun at vide, at det var for at skaffe mad og tøj til dem, og om søndagen havde barnet bekymret spurgt, om de nu ikke fik mad i dag, siden mor blev hjemme.

Hun undrede sig lidt over, at pungen var smidt så skødesløst der på køkkenbordet og skyndte sig at samle den op. Hun begyndte at putte mønterne ned i den igen, og pludselig mærkede hun, at moderen stod bagved hende. Det gav et sæt i hende, fordi hun ikke havde hørt hende komme. Hun slap forvirret pungen og strøg håret væk fra ansigtet med underarmen og mødte sin mors fremmede, mistroiske blik. Hun blev brændende rød og stirrede på sin mor med opspilede, rædselsslagne øjne,

der fik moderens blik til at fyldes af vrede, derefter trods og usikkerhed, til en skygge af skam gled hen over hendes ansigt, og hun ikke længere udholdt dette forfærdelige blik, men vendte sig bort med en halvt forlegen, halvt irriteret bevægelse og gik ind i stuen igen.

Barnet blev stående ubevægelig og stum ved siden af pungen og de snavsede tallerkener. Hun åndede hurtigt, mens tankerne snublede over hinanden bag den hede, blege pande: hun troede jeg ville stjæle, hun troede jeg tog penge fra hende – måske tror hun jeg har gjort det før – som om jeg ikke kostede hende nok i forvejen – bare den pung ikke havde ligget der – bare alting var som før – kære Gud, lad alting være som før – lad det ikke være sket. 5 10

– Hvad står du derude og glor efter? råbte moderen inde fra stuen. Stemmen var irriteret og fremmed som hendes øjne før, med en hård klang af forurettelse som værn mod en anger og ømhed hun aldrig havde lært at give udtryk. Hun hev en stoppepose frem fra buffeten bagved bordet og lagde endelig en klud over den skarpe pære, før hun satte sig foran den plettede dug og trak en hullet strømpe frem af posen, hvorefter hun gav sig til at stirre på den, som om hun undrede sig over, at en eneste strømpe kunne have så mange huller. Hun lyttede uroligt ud mod køkkenet og fik et forpint udtryk om den grove, sminkede mund. Hun anerkendte ikke, at der var sket noget særligt, men en uro voksede i hendes hjerte, som når et dyr vejrer en fare og løfter blikket lyttende imod den. 15 20

buffet: skænk, disk

Så kaldte hun barnet ved navn med en blid, underlig stemme, som lød fremmed i hendes egne ører. Barnet kom ind og satte sig overfor hende med et ubestemt skær af håb over det magre lille ansigt, som når hun stod i mørket på køkkentrappen og bildte sig ind, at de trin, hun hørte, var moderens, lige til døren smækkede et andet sted i huset. 25

– Nu siger hun noget, – tænkte hun.

Stilheden i stuen gjorde ondt. Hun så nervøst mod det tungt tikkende ur, som om det med sin støj var i stand til at standse de frelsende, ukendte ord, der svævede om moderens læber. Uklart følte barnet, at disse mærkelige, aldrig før udtalte ord måtte komme fra moderen; ikke fordi det var hende, der havde uret, men fordi barnet ikke kunne klare det selv. Hun kunne ikke sige: jeg har ikke stjålet, for dels ville det gøre tingene håndgribelig, og man kunne aldrig siden bilde sig ind, der ingenting var sket, dels var det de samme ord en tyv kunne bruge – ingen kunne forhindre hende i at bruge de samme ord, hvis hun virkelig havde stjålet eller tænkt på det. Det var denne helt nye, endnu uformulerede sandhed, der fik noget til at gå i knude for hende og åbne frygtelige perspektiver for den uret man herefter kunne begå imod hende. Med 30 35 40

åben mund hang hun ved moderens læber. Disse altfor røde og grove læber, der sjældent havde skælvet i gråd, og hvis linjer aldrig var blødgjort af ømme og kærlige ord. En fabribspiges hastigt kyssede og glemte mund.

Hun stirrer stadig på den strømpe, som om hun har glemt, hvad hun skal stille op med den, og føler barnets tavshed som en smerte og et skred i det gode bestående. Hun ved ikke rigtig, hvad der er sket, men barnets nød når hende ad ukendte, hemmelige veje. Hjælpeløst krydses tankerne i hendes hjerne. Hun ved ikke, at den vi elsker kan vi altid hjælpe. Hun løfter blikket og møder barnets. Og hendes øjne er bønfoldende og forskrækkede, som var hun selv et barn, der med klodsede hænder har revet en kostbar vase på gulvet. Så rømmer hun sig og siger sagte:

– Du kan jo røre dig en æggesnaps.

Og hun ser det blege, spidse ansigt løsnes og bryde ud i et smil, mens barnet springer op og løber ud i køkkenet med et spjæt af de lange, lige ben:

– Du skal da osse ha' en mor, jeg skal nok røre dem begge to.
Så gik hun roligt i gang med strømpen.

Fra: *Dommeren. Noveller* (1948)

Illustration 2. Foto fra 1928-30 (Tyskland). Fattigdommen i 30'erne er vanskelig at gøre sig begribelig i dag. Her stormer vinterbørn en vogn med koks for at få varme i hjemmene.